Вже нама села, лиш цвинтар.

Край цвинтаря трупарня під високою пелехатою смеречиною схована.

Глуха і німа стая гроби пасе...

Мерці з гробів вибігають, вітром на дах сідають, високої смеречини ловляться, за селом банують.

Були хати тесані, побої гонтові, вишневі сади, були повні перебійниці, повні цари...

Оті печі, що село вигрівали, лежуть тепер перевалені на снігу, як непоховані велетні з роззявленими ротами.

Ворон там сідає, хіба звір там навертає.

Такий чорний туск б'є з тих челюстей, як із сирих великих могил.

Собаки села шукають, блудом ходять і виють на ліси, на гори.

Виходять з ліса два приземкуватих коні, кружляють коло розваленої печі, та ржуть, і наслухають, чи газда не кличе.

Виринає з-поміж звалищ чорний кіт і, вип'явши свої пулькаті очі в коні, плаксиво занявкав, як до газдині, що по подою молоко несе.

Неначе з-під грудки вибігла біла лисиця і щезла на снігу.

Підлетів воробець і, ховаючись в сухому листю поваленого дуба, зацвіріньк ав начеб на мороз скаржився.

З-над ріки заяць стрибнув через село у ліс напоперек.

Питається бистра ріка темного ліса, де поділося село?

Питаються гори вітру буйного, чи розжене всю тугу з-понад села?

Щось шепотом шепоче, щось шумить шумом, щось отік плаче понад убитим селом.

Нема села, лиш цвинтар, а край цвинтаря одноока трупарня дебя дише на морозі...

А мороз тріщить.

Одно мале віконце дивиться на тісарську дорогу через маленьку полонку серед ледяних квіток на шибі.

Ту полонку продуває висока, струнка, чорнобрива дівчина.

Дише синіми губками на лід, гейби на вогонь дула, — і лід від того дихання уступається і скапує сльозою на долішні квіти замерзлої шиби.

І робиться між квітами мале, як око, кружільце чистого шкла і показує дорогу.

Висока і, як старий дуб, грубезна баба сидить,гей дзвініця, коло печі, і латає подертий байбарачок, та й відгаркується до бадіків, що стогнуть у мерві на землі, як селедці на дні посудини.

З плечей дівчини упав на голови бадіків кусень старого ліжника, і гола дівчина схилилася, щоби піднести одинокий свій загріток. Її кудлаті чорні косиці закрили її круглу молоду твар, а її груди, як дві грушці, звисали із синіх ребер над бадіковими головами.

Баба підносить своє подоагасте, звисаюче і набрезкле лице і проклинає:

— Аби тебе бола втєла, ти гукле виволана, чіму не дуєш? Хочеш, аби кучмарі знов нас минули? А я чім погодую оті бервена та й тебе, осоруго? Дуй мені раз коло разу та й водно дивиси крізь вікно, а ні, то марш звідси, най ті не вижу!

— Не бійтеси, вуйночько, я кучмарів не втрачу, — боронилася дівчина, вигойдуючи по-багацьки тихим голосом, як колисковою співанкою.

— Ще не вихірила-с си, ще дрімаєш, — докидала баба, як каміння, — бодай би ті кучмарі поганили!

Дівчина слухала баби і одною рукою придержувала на плечах ліжник, а пальчик другої ручки клала в уста, і, нагрівши його, топила ним лід на шибі, та й дула дальше, і голубими вічми дивиоася через полонку на дорогу. Нараз йойкнула, начеб на острий гвіздь станула. То рука лежачого у її ногах бадіки вхопила її за ногу і ціпко держала.

— Вуйно, дєк зціпив мені ногу!

Баба схилилася до бадікового лиця, потерла рукою чоло і, засвітивши огараок свічки, тримала її та вцитькувала дівчину, щоби не верещала, бо дяк конає і зараз пустить її ногу.

Дівчина дрижала, як серна, на всьому тілі і скаржилася, що дякова рука студена вже, як лід.

Баба казала їй підоймити ногу, Бо дяк уже ввесь застигає.

Дівчина сіпнула ногою, а дякова рука її вже не спирала.

Однак дяк ще карався. То руки, то ноги, то лице кидалося раптово, як би в середині струни уривалися. Твар його ставала подовгастою, а ніс зробився спичастим, гей клинок на білій стіні. Очі гейби прижмурені. Все не говорив, лиш тихенько і коротко гумкав і гикав.

Баба вияснювала, що дяк собі самому похорон відправляє, але вже говорити не змагає.

З-посеред лежачих бадіків піднеслося з мерви велике кругле лице, обросле сивим заростом, і заговорило:

— Я не навітувавси, а ти, біднєку, не надекувавєс-си! Прощєй мені, дєче! І другий раз! І третій раз! Нема села, не треба й нас!

Війтівська лисава голова впала назад у мерву, а баба здіймала свічку тричі вгору і давала знати, що дяк просить прощі, киби лише біг простив. А відтак повістувала, що дяк уже покійничок. І голосила жалісно так, аби війт чув і видів, що вона уміє пожалувати і звеличати небіжчика, коли небіжчик її свою царинку відкаже. Надворі завив пес, а баба допевнювала, що то дякова собака за своїм газдою банує.

Війтові стікали сльози з натрудоватілого воскового лиця і крадьки ховалися у мерву, аби їх ніхто не видів. Бо дяк був його верстак, і приятель вірний, і порадник певний, та й його одинака Петра до хресту тримав. Воли, як гори, на крижму пригнав, бо газда був, честь умів собі стелити! Такий статок, така пишність гине у мерві на сирій землі, як той пес циганський! А за сим жалем війт переходив гадками до сина:"То десь світами ходить надія моя однісінька!"

Присадкуватий, плечистий і грудністий бадьо зірвався з-під джерги і брався бігти, викрикуючи:

— Гримнули кіньми під стінами, а Маріка де?

Баба накинула йому джергу на голову, і поволеньки хилила його назад на підстілку, та вговорювала, що Марійка доїть вівці та через час увійде 'д нему. Хорий не давався і сіпався, але баба призвала дівчину до помочі, і обі поклали бадя на мерву коло вмерлого дяка, якому баба устромила дерев'яний хрестик у руки на грудіх.

Війт сердиться:

— Накрий-ко, кумко, дівці задницю рубом, най ми не світит, єк ліхтарня!

— Аби-с здоров, куме, — відсерджевалася баба, — шо не гидуєш передницев, лиш задницев!

Коло війта заворушився на мерві довгий бадьо, що головою досягав одної стіни, а ногами другої. Його маленька, гей заяча, твар, на якій сходились разом і плескатий ніс, і короткий вусик, і плоска долішня щока, глипала синіми очима на широколицього війта.

— Єк днував, Тополюку довгий, сусідо любий, прислужнику церковний? — приподоблювався війт, що гиб говорити, а не мав до кого.

Тополюк не відповідав, але руку встромив межи зуби і відгризав собі пальці, аж кров чюріла...

— Відойми, кумко, довгому руку, бо харчує, єк буженицу у Муськуа в Кутіх!

Баба розв'язала оберемок ріща і посторонком зв'язувала довгому Тополюкові руки, витолковуючи йому, що руки — то не колачі плетені, ані не бануш, ані не мачка кортача.

— Віді, заклєв'го хтос у погану годину, що таку тєжку лєжу має, віді, уколов когос в церквах, свічки не даючи, — узнавав війт, до куми звертаючись.

К ума перечила:

— Він червачька не настолочив,єк мід, добриня був, його клєтьба ні заклін не досєгали, але горєчка мачки забагає!

Баба заговорилася і не покмітила, як станула на ногу Тополюковому сусідові. Сей сусід отік із сну збудився і застогнав на всю трупарню.

— Ба шо ті так потинат, дзвінкий ровтарю, стрільче уважний, — довідувався війт, але стрілець обертав на сіні свою, гейби оленячу, твар спичасту з боку на бік і співучо вистогнував, що його головонька бідна.

Баба биоа себе рукою по тій нозі, що на стрільця наступила, і жалувала його теплими словами:

— Єго, саняку, шо куля добиває, шо бола розбирає!

Війт цікавився дальше, начеб з далекої дороги вернув:

— Аскрипишник животіє, кумо?

— Аби ми здорові, куме!

— А кум Джемега?

— Ого! Віді, і його син покійник, бо коні самі вернули з форшпанів та іржут селом, аж пуду дає!

— А драган скривлений?

— У гробі.

— А Іван побожний?

— Пішов.

— А Никифір-плотар?

— Акуратне.

— А Єлена Несторієва?

— Нема, брате!

— А твій, кумо?

— Відлетів соків мій ясний!

— А Дзвінничюк Мохнатий?

— Аді, лежит за дєком онде, доходит, бідник!

— А Кіф'як Мудрий?

— Генде лежит самий, дебя животіє.

— А дєдя цеї дівчини, Андрусєків Петро дубовий, мій сват цукрєнний?

— Вперед вона, а в три дни за нев він микнув. А ця Анничька вже однов ногов переступила була за дєдем, за ненєв, але я єї калинков болу перетєла.

Баба вказала очима на в'язку калини, що на клинку під темною стелею звисала і своїми грознами гарячку з хати спивала, аж упрівала.

— Урви-ко китицю, кумко, та кинь-ста, най собі рот загасю, — лакомився війт на ягоду червону.

Кума родила війтові волю і словами його підходила:

— А для кого я вже трету в'язку устарала, як не для свого кума солодкого, голуба срібного, начальника важненького?

— А коло кого я нічьми не сплю, задля кого ватерку підкладаю, кому водиці до головки прикладаю?

— А на кого ж мій свої лази здасть, як не на свою кутанницу, жєлібницу щьиру?

— За чиє здоровлєчко я, встаючи-лягаючи, поклони б'ю, світу землю цулую.

Війт пізнавав, що баба лазу доправляється, але збував бабу словами:

— Чєй, біг дасть, шо я подужію, кумку, чєй, підведуси. А тоді я свою куму пошіную хочь таланом, хочь грешним словом.

Баба клялася, що вона не наважилася на війтову відумерщину, але тільки вііз щирості радить йому відказати свій талан такому, що варта, аби відтак за його працю не грузили йому гріб тоті, що не варта. А гадками собі думала, що війтові смерть на бровах сидить і так само, як дякові та іншим газдам, улекшила його болу лиш на короткий час, аби міг розпрощатися з білим світом і талан передати.

— Ти собі, черевачу, свеї, а смерть свеї! А твій рід вимер, а талан куда? Абих прем лиш за слугу тобі була, то я твоєї землі варта!

Підійшла до голої дівчини і шепотом вмовлювала:

— Ти чюла, Анничько, єк війт здавав на мене свої лази, свій талан, свою мізерію?

Анничка притакувала бабі, рада, що відпочинок має.

Баба уломила букатку жовтого малаю і передала Анничці, приговорюючи:

— Чому ти, дівко, не їш, лиш ростеш, єк я, заввишки? Набирай, небого, тіла, аби ті газда на талан забрав!

Анничка обернулася до вікна і, закривши лице ліжником, їла з долоні малай, аби ніхто не видів, що вона голодна.

Надворі заскомлів війтів пес і гейби вітався.

Анничка глипнула на дорогу, вергла з себе ліжник і одним скоком була в дверях, повістуючи, що козаки ідуть.

І вибігла голісінька.

Баба веселіла і докладалу у піч ріща, аби козаки ватру виділи, аби загрівалися, і добріли, та трупарникам харчів давали.

Підложила сіна дякові під голову, аби відразу мерця видко було, аби козаки смерть виділи.

І міркувала.

"Буду їх просити, аби дівку вбрали, аби харчів лишили, аби дєка поховали та й аби бабі чобітки здарували. Але не буду їм навпростец казати, лиш буду до цих трупів говорити, най козаки чують, най здогадуютси".

Ватра в печі літала по хаті, як мотиль білий.

Здибаючися із смертю над головами бадіків, здригалася і ховалася у бабиних голубих очах, як у теплицях глибоких.

Війт пронир в гадках, а баба надслухала, коли Анничка введе в хату козаків багатих.

Війтів пес дає знати, що йдуть, бо б'є ногами в двері, і знов підбігає, і скомлить весело, та ласиться, тільки що не говорить.

Відчиняються двері. Вбігає Анничка, як смерічка, інеєм заморожена.

— Ану, вгадайте, вуйно, хто йде до нас?

— Бо хто би, єк не кучмарі?

— І кучмар, і ще хтось!

Баба зирк у двері.

Високий як ясінь, козак веде жовніра до хати, попід пахи тримаючи.

Війтів пес скаче жовнірові на груди, твар йому лиже, під ноги лягає.

Козак здоровкає бабу і питається, чи його добре справили до старости.

Баба відрікає, що тут трупарня, а козак вказує рукою на жовніра і питається баби, чи пізнає свого неприятеля?

Баба вдивлюється в твар жовніра і не пізнає його, а Анничка передоганяє бабу:

— Вуйно, таж це вуйків Петро!

— Котрого вуйка?

— Аді, війтів Петро!

— Варе? Таже у Петра був хід май-май, був розмах в руках, був цвіт у лици, була буйність, а це — жовтий лист на крушині.

— Самий він, — припечатав жовнір, а козак посміхнувся, на Анничку споглядаючи.

— Це я тебе, синку, мала сама розпізнати, коли тебе рідний дєдя не пізнає.

— Рідний дєдя? А де ж мій дєдя? — питав жовнір голосом, що великої згуби шукає.

Війт, що дотепер запер був дух у собі, і проникав очима жовніра, та пантеличився, і завертав свої гадки від жовнірового лиця, розпізнав свого сина по голосі акуратно і, зібравши всю силу, підоймався із мерви. Але лежа держала його гаками і не пускала. Рвався, сіпався і кидався, як на грані, але сила норовилася, як би під строму скалу. Видобував з грудей замерзаючі слова і кликав:

— А йди ж ста, Петре!

Син стрепенувся, як би від грому, і скочив до дєді. Але не доскочив. Станув як серед води і шукав руками:

— Дєдику мій рідний, де ви!

Війтові лице перекривилося з болю, а очі завірилися. Вхопив за руку сина, як потопаючий ловить берег.

Син хилився і цілував дєдеві руки.

А дєдя досягав синові лице руками, брав його в долоні, тримав перед собою, як своє переболене серце, і заревів, наче біль бардою перерубував:

— А ти де дів очі, Пе-тре?

І, як оком моргнути, війт замовк і повалився на свою постіль, гей перепилений явір, а син шукав його руками і оправдовувався, що свої очі лишив тісареві під Раранчем (тепер село Рідківці, Новоселицького району, Чернівецької області. У цій місцевості в червні 1916 року відбулися кровополитні бої між російською та австрійською арміями. Австрійська армія, в якій служили й українці-галичани, зазнала тут великих втрат).

Не збануйте, дєдику, як на мене, що-сми прйшов ід вам сліпцем темним, невидючим, аби вас відозвати.

Не думкуте, не тускуйте, ручок собі не ломіт, серця не з'їдайте!

Не видивлюйте собі старих очей у мої дві темні тварі!

Не гидуйте таким лицем дуплавим, таким старчуком вічним!

Бо я щєсливий у бога, що-сми ваші слова почув, шо ваші ручки цулую!

Але не смію у вас запитати, через яку неволю ви тут, дєдику, а не у своїй хаті, межи своїм родом, на своїй постелі?

Але буду у вас розпитувати, мій дєдику медіний, що болит вас дуже, що вам недогода, єка ваша лежя?

Та дайте ручку, дєдю, най си ї нацулую, най наобедую!..

Дєдя не відзивався, а жаль розпирав трупарню.

— Дайте ручку, дєдю!

Умішалася баба і прихилилася до війта душі надслухати: — Пішло йому на бідку, тіло — один синець студений, твар трумнєва, дість того, шо смерть 'го потєла, та й решта! А ти, Петре, не вбивайся журов, не греби собі глину, бо, аді, твій дєдик через страждунок пожив смерти.

Петро приклянув і цілував дєдеві ніжки, дєдеві ручки та й затулював дєдеві очі:

Дєдю мій прогніваний, дєлю переболений, дєдю жєлісливий!

Дєдю перемучений, перетруджений!

Прогнівив я вас своєв темностев, своїми дуплами.

Утопила-с си у жєлю великім, моя радосте найбільша, моя любосте, моя жєлобо, моя щьиросте, моя свєтосте...

... Розсипався і пропадом пропадав Петро за своїм дєдем, аж луна била в стіни. Крижувався, давився смутком і відходив від пам'яті. Микав собі чупер стрижений, по голові себе лускав, глушив хату ревом.

Опадами сходив з розуму.

А відтак схопився і раптом обмінився. Отік замкнув своє серце залізним замком, отік колодою прикинув смуток, отік застигав у тузі. Отік вітрець здунув з нього біль великий. Просив козака, аби не відходив і аби поміг для дєді гріб викопати. Козак безпечив його, що лишається на ніч та викопає війтові гріб і зробить домовиную. А вуйну просив Петро, аби пішла попа і дяка на похорон стокмити та й аби до паламаря повернула, бо ще в по душі дєдеві не дзвонено.

— Ей-га, — дивувалася баба, — ти, саняку, не знаєш, шо попа ще передтогід взєли паничі до Телєргофу (концентраційний табір в Австрії для українського населення Галичини, яке запідозрювалося у шпигунстві на користь царської Росії), а гармати церкву і дзвіницю спалили і всю маржину і попадю вбили.Куда ти взєвси? Я тільки мир без попа поховала, шо гай! А дєк дежит озде в трупарни, та нема кому яму викопати. А паламар у у відорщі погибна цу болу чорну. А ти гадаєш, що піп тут закрутивси? Ніби тут є кому відправу робити, ніби є куди опроважєти? Таже це все село тутечки! Як це колодє повигибає, та й селу конєц. А з трупарні до гробу єкі опроводи? З-під смеречини та гайда в глину.

Баба забрала дякові свічку і перенесла її до голів війта.

— Ой, я тобі файний поставничок засвітила, куме, аби-с лєжев файно!

Голосила над сим мерцем приязно, та приповідала укладно, і дякувала йому красними словами за то, що мав на її мозіль тяму і відказав їй лаз в Погарі.

Радувалася, що Петро то все чує і не противиться. А коли почула, що козак займеться похороном війта, прискочила 'д ньому і забагала:

— Аби деревище було писане, аби гріб був багацький! А ти, Анничько, внеси смеречини, най війт лежит на зеленій фої!

Анничка просила бабу пошепки, аби єї дозволила убрати сорочку та й корушинку, бо їйстид голій перед Петром.

Баба гійкала на дівчину, що вона перед сліпцем стидається, а Петро скинув сиву мантлю і просив дівчину, аби вгорнулася.

Баба добула з бочки сорочку і корушину, і кинула дівчині в лице.

Анничка вибігла надвір і лиш на нозі обкрутилася, а вже вернула убрана.

Баба жалувала, що Петро не видить, як дуже виросла Анничка і, як дуже вона подібна до його покініці Кіци, сестри своєї.

Петро поспитав, коли його Кіца померла, а баба розповіла йому, як у літі дуріла в селі битва, як гармати село розторощили, і спалили, та його подругу і неню в хаті роздавили, і пощіку не лишили.

Анничка ближилася ід Петрові і доповідала йому те, що її найдужче обходило:

— Аді, били раз коло разу, лиш гев та гев! Люди гадали, що вони лиш ліси виломлюют, та й не тікали. А звір у село штрик, штрик! А гармати єк не заруют, єк не загевкают просто на село, на хати люцкі. А хати єк не пронирнут в землю! Такі гєли, такі вибоїни, хоть возом обертай! Змаржини слід не лишивси, не то з людей! Три дні піхали гармати село, єк ступов. А моя неня післала мене до чюркала водиці. А я несу воду та чую: грим! Дивлюси, а нашої хати вже нема. Я кличу:

"Нене!" А коло мене на землі рука. Прибігають дєдя з царинки та пізнають, що то ненина рука. Та йка користь з того, що дєдя лишилиси. Прийшла чорна бола та й потєла дєдю так само, єк тепер твоєго. А я лежєла та й виштрикла із смерти так, єк вуйна, на свою біду. Аді, вуйна виріжєют мене водно проти козаків, абих їх до трупарні принаджувала, аби хліба давали. А в тій гаврі, де ваша хата була, я шукала Кіци або хоть єї обручки, а твої дєдя покійні посміхнулися та й казали: "У гробі живих не шукай, небого!"

Чорновусий козак слухав бабиного і дівочого оповідання і все притакував:

— Да, да, то Брусілов здорово наступав, от молодєц Брусілов! — Розказував, як Брусілов барабанив під Рарачем, як його "дика" дивізія зненападу перескочила через Волощину і прорвала неприятельський фронт і як він у бігу відобрав австрійському жовнірові сей кріс з багнетом, який мав його проколоти, а який він ще й досі носить на пам'ятку. Показував той кріс бабі і остерігав, щоби його не доторкалася, бо набій не вистрілений, а баба відпекувалася стрільби і, справляючи на стелю рукою, виявляла, що солдати з фронту під Чорногорою утікають і до трупарні повертають та лишають свої кріси, а вона ховає їх на подрі, та вже стільки напряталося, що стеля вгинається, і вона рада би їх продати за хлібець божий.

Козак чудувався, але прирікав бабі лишити муки і цукру, коли йому якийсь кріс вдасться.

Анничка кінчила Петрові новини оповідати:

— А Лєшієвому Іванови гармати урвали ноги, та й єго взєли до шпиталю. А єк привезли без ніг із Косова, то він дивитси на гори та й каже "Ци я черепашка, ци червачок марний, шо вже не буду горами ходити?" — та єк не уфатит від солдата пушку, єк не поцілит себе у

саму герланку! Та й лежит онде на цвинтари коло мого дєді під берізков білов.

Петро докинув, що з Лєпшієвим Іваном разом парубочив, а Анничка повістувала дальше:

— А Василя Федуневого задавили наші на дубі коло каплиці, бо він їм виніс коновку молока, а вони казали, шо він шпігун. А Василь опівночі сідає на дуба і грає в сопівку дойни. А вуйна кажут, шо тот дуб усхне від Василевого туску.

Баба уложила війтове тіло на зеленій смеречині і жалувала, що Петро не видить, як його дєдя лежить гарно. Але війтову одежину сховала мовчки у бочку і кліпала на Анничку, аби нічо про одежину Петрові не говорила.

Козак узяв сокиру, пилу і рискаль та й, передавши стрільбу в руки Петрові, вийшов на цвинтар.

Анничка нагадувала, як Кіца визирала Петра з-під сонечка та й у ворожки за нього розпитувала, а ворожка казала, що Петрові падеться жолудь. А Кіца казала, що то куля, і плакала, та рвала в лісі квітки, і несла до церкви, та клала на Петровім вівтарі.

Баба хвалилася, що біда навчила її також ворожити і вона знає, що Петрові падеться клотічка.

Анничка хотіла дізнатися докладніше про ту клотічку, а баба відкликала її набік і пояснювала:

— Таже видиш, що він сліпий, а сліпцунови шо найбільше треба, єк не палиці? Коли бт я його дозимувала, а навесні лиш покладу при дорозі — та не переїмо того хліба, шо люди намечут!

Петро спер голову на стрільбу і чинився, що бабиної бесіди не чує.

Анничка кривила своє смагляве личко і божилася, що Петро хліба просити не буде, хоть би мав і загинути з голоду, а баба називала її дурною і казала, що вона сліпака не буде питати, а виведе на сонце і лишить при дорозі, бо сліпий має слухати видючого, коли хоче жити.

Анничка почула в собі коло Петра більше безпеки, і перечила бабі та відповідала, що світ ще не видів, аби багацькі сини улицями простягали руки, а тоді баба лютилася і голосно сердилася:

— Ей-га! шо ми за кнєзь великий! А ти не виділа, йких богачів наші на гаджюгах завадили! А ти де була, єк богачів з села на шибеницю гнали! А шибеничька май ліпша від старецкого бука? Таже то трета зима у війні сходит, а на хліб нема кому робити!

Плеснула Петра по плечу і скаржилася, що Анничка корить її словами.

Петро підняв голову і заговорив, гей спросоння:

— Не варта жити сліпому, абих так здоров, що не варта!

З-над війтової голови рвався промінчик свічки до Петрового лиця, кружляв на ньому, і нагле затремтів, наче збоявся, та й блід, і утікав швидко на цвітучі двома чічками Анничині очі.

Анничка, вдивлюючися в Петрове лице, крикнула:

— Ой, єкий же ти страшний, Петре!

— Страшний, саняку, бо очей не має. Генде в хаті вибий вікна, то пуду дає — не то шо очі у христінина, — вступилася баба.

На Петровому лиці виступали мали круглі рум'янці, як п'ятна червоні, і, тремтячи, більшали, як брижжі на воді.

— Аді, вуйко війт покійник не такі страшні, єк ти, Петре, — не виходила з дива Анничка.

Петро крояв себе жалем, як хліб острим ножем:

— О, тепер я тобі дєкую, камрате, шо-с не раїв сліпому домів вертати, але-с радив з мосту у ріку штрикати.

"Бо таке життє — одна чорна нічка. А тота нічка закрила гори, закрила полонини й зелені ліси.

Най не кортит ті на верхи ногов ступити, лісами ходити.

Най не забагаєси тобі ні дєді, ні нені, ні любої душки, ні села свого!

Ти хотів дома найти собі друге сонце!

А воно утекло від тебе!

А воно згасло, єк твій світ погас!..

Ану, видовбай вірлу очі, чи не тарахне собов у скалу кремінистику?

Ану, вирви оленеві очі, чи не скочит у яр на пресподне?

Бо коли ти став червачком, то ти до глини належний, ти порошок на дорозі.

Та же ти, мой, убив свого дєдю своїми темними каглами!

Таже ти, сліпаку, людям пуду даєш!

А ти чого пішов за тугов, єк пес за слідом газди?

Йди-ко ти, небоже, за дєдем за мандри!

Бігай живко!.."

Підкликав сам себе і приподрював стрижену голову над цівкою козацької стрільби.

Посягнув вдолину за язичок, і кріс луснув крізь його голову. Бризнула кров на стелю, ударив гук в стіни, впав Петро на землю. Верглася баба, закаменіла Анничка, і здригнулася трупарня.

І смерть перелетіла чорними крильми з дєді на синове лице.

Отік легкий вітрець подув мигом по трупарні.

То Петрова душа летіла у село подивитися та побанувати.

Але схопилася з вугла дєдева душа, і її подогонила, та й завернула на зелене смеріччя, аби селом не смутилася, аби не з'їдалася.

До трупарні вбіг козак, питаючи, хто вистрілив. А коли уздрів на землі Петра і кріс верх нього, зараз відгадав і закляв всю жовнірську долю. А коли його умістив коло дєді, баба збувалася страху і, сховавши мантлю в бочку, подивляла:

— Єк файно лежут на смеріччю дєдя і син, ручки навхрест!

А відтак розкрила жовтий малай, а козак добув біло фляшку, і вечеряли смачно, та й кликали Анничку.

Але Анничка: ні та й ні.

А як козак поздоровкався з бабою фляшкою по шестому разі, тоді уступала з баби дубова твердість і вона жалувала і мерлих, і тих бадіків, що коло вмерлих закутані лежали. Розповідала козакові, які то завижні газди, а козак був зобашний, коли баба взяла з-перед нього фляшку і пустилася частувати газдів. Підходила і припрошувала:

— Ану-ко, скорнєйси, куме, та покушєй цеї чемериці, а подєкуєш мені та й цему газді з далекої України.

— Ану, загрій душу! Ану, отвори рот і потєгни разок!

Куми не відзивалися, а баба прогортала їм з очей чупер і шукала життя рукою, але що тільки дотулилася їх тихому й не видному сконові.

А коли дійшла до Кіф'яка мудрого, випустила з руки фляшку і, сплеснувши в долоні, жалібно скаржилася козакові.

— Ото, бадю, село гет вигибає!

А перед Анничкою баба зумівалася:

— Хоть іди горі, хоть іди долі, то з усего села лиш ми дві живі, бо я тото не рахую, шо світами бродит! Таки, бігме, село вигибає!..